

Довгань Н. О. Взаєморозуміння у міжпоколінному просторі: діалогізація відносин

Проаналізовано соціальний запит щодо розв'язання проблем міжпоколінних відносин, обумовлений трансформацією традиційних засад сфер життєдіяльності. Розкрито зміст етапів дослідження системи відносин у міжпоколінному просторі. Визначено критерії диференціації поколінь: вікових психологічних характеристик, соціально-історичних подій, поведінкових стратегій. Висвітлено трактування поняття соціального покоління відповідно до історичного контексту, соціально дієвий часовий проміжок суспільного впливу покоління, функціональні межі поколінь. Представлено розроблену двокomпонентну модель системи соціально-психологічного простору поколінь, структуру ментальної системи поколінної спільноти. У результаті кластеризації масиву даних виокремлено три покоління: Дітей, Батьків, Прабатьків. За результатами факторного аналізу окреслено фактори покращення взаєморозуміння у відносинах, подолання діалогічних бар'єрів, оптимізації взаєморозуміння в діалозі між поколіннями. Доведено необхідність доповнення визначених психологічних механізмів взаєморозуміння між поколіннями конвенційно-комунікативним інструментарієм. Запропоновано технологію діалогізації відносин поколінних спільнот як засіб оптимізації взаєморозуміння. Обґрунтовано принципи, засоби та умови досягнення мети – оптимізації взаєморозуміння в міжпоколінному просторі.

Ключові слова: покоління Дітей, Батьків, Прабатьків; взаєморозуміння у відносинах (стосунках); діалог між поколіннями; технологія.

© **Dovgan N. O.**

Р. В. Коваль

**ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПАТРІОТИЗМУ
У СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Актуалізується проблема дослідження патріотизму особистості в умовах інформаційної війни та великої кількості шкідливих інформаційних впливів. Представлено результати теоретичного аналізу підходів щодо дослідження проблеми патріотизму в сучасному науковому просторі. Новизна представлених даних полягає в розкритті особливостей побудови методики дослідження патріотизму особистості. Методика ґрунтується на системі емпіричних індикаторів, що є структурними компонентами загального патріотизму особистості. Крім опису зазначеної методики, наведено також результати пілотного опитування з участю учнів старших класів. За результатами проведеного опитування отримано кореляційні залежності емпіричних індикаторів загальнонаціонального патріотизму особистості та виявлено зв'язок критичного мислення із загальним патріотизмом

старшокласників, що й визначає перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: патріотизм, моніторинг, діагностика, патріотизм, критичне мислення.

Проблема. Перебуваючи в тотальному оточенні медіа, особистість постійно зазнає впливу інформаційного простору. При цьому виникають нові форми інформаційно-психологічного впливу на масову свідомість громадян, з'являються новітні маніпулятивні техніки, що, зрозуміло, вимагає від особи підвищеної уваги та володіння новими дієвими техніками протидії шкідливим впливам. Особа, яка має стійкі патріотичні переконання, розвинуту патріотичну складову у власній системі цінностей і смислів, утім, легко може стати “інформаційною жертвою”, якщо черпає інформацію з ворожих інформаційних каналів. В умовах інформаційної війни патріотизм особистості становить її соціально-психологічний ресурс, однією з важливих складових якого є імунітет щодо ідеологічного “промивання мізків”, потенційна здатність до спротиву інформаційній агресії, спрямованій проти Батьківщини. Саме тому на даному етапі дослідження для нас важливо з огляду на особливі умови сьогодення визначити рівень сформованості патріотизму громадянина.

Мета статті: виявити особливості почуття патріотизму в умовах інформаційної війни.

Завдання дослідження: проаналізувати сучасні підходи до дослідження проблеми патріотизму в науковому просторі; визначити критерії та показники патріотизму; представити результати пілотного дослідження.

Психологічні основи патріотизму особистості обґрунтовано в працях відомих дослідників: Б. Г. Ананьєва, П. П. Блонського, Л. С. Виготського, Г. С. Костюка, О. О. Леонтьєва, О. С. Петровського, П. М. Якобсона та ін. Значний інтерес у контексті нашого дослідження становлять також напрацювання сучасних дослідників, які переймаються питаннями виховання громадянського патріотизму особистості. У ряду цих дослідників – І. Д. Бех, П. В. Вербицька, П. І. Гнатенко, А. Г. Погрібний, В. П. Поплужний, Ю. Д. Руденко, К. І. Чорна, Н. І. Череповська, О. В. Шестопалюк та ін.

З погляду сучасної психологічної науки важливим для пізнання почуття патріотизму є вивчення механізмів інтеріоризації соціальних процесів та явищ, здатних впливати на формування патріотичних якостей особистості (І. Д. Бех, П. І. Гнатенко, О. В. Киричук, Н. І. Михальченко, В. М. Павленко, С. О. Таглін). Так, на думку деяких

дослідників, особистісна цінність почуття патріотизму генерується стійким переживанням любові як до найближчого, так і до віддаленого середовища, в якому перебуває людина, до середовища, яке є для неї найбільш значущим [4, с. 9].

І. Д. Бех, наприклад, визначає патріотичне виховання як керівництво індивідуальним становленням особистості як патріота, що передбачає формування ціннісного позитивного (пізнавально-емоційного) ставлення до Батьківщини. На думку дослідника, психічну структуру людського ставлення становить особлива сукупність пізнавальних та емоційних утворень, у якій провідне місце посідає емоційний компонент [1, с. 151].

В. І. Мірошніченко вважає, що ставлення до Батьківщини безпосередньо відображає соціально-психологічну позицію особистості. Таким чином, саме ставлення пов'язане з такою характеристикою психіки, як ментальність. Ментальність дає людині змогу ототожнювати себе з певним народом, певною культурою, тобто виявляти свій менталітет. Менталітет є філософсько-психологічною основою патріотизму, оскільки формується в процесі зіставлення культур різних цивілізацій [6, с. 131].

Н. М. Волошина стверджує, що завдяки наявності суб'єктно-об'єктних відносин існує і проявляється патріотизм суспільства. До суб'єктів патріотизму суспільства дослідниця відносять індивіда, особистість, сім'ю, еліту, клас, групу, етнос, націю. Вона вважає, що об'єктом патріотизму можуть бути Батьківщина та елементи суспільства, що є водночас суб'єктами патріотизму, особистість, військова організація. Важливим аспектом, на якому наголошує Н. М. Волошина, є особливість патріотизму як соціально-психологічної якості, яка формується, розвивається або втрачається в процесі життя під впливом політичних, економічних та соціальних чинників [3, с. 12].

Зважаючи на роль інформації в сучасному світі, американський дослідник М. Маклюен виводить тезу: "Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації". Основна мета інформаційної війни – ослабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах (див. [10]).

Незважаючи на численну кількість наукових напрацювань та досліджень, досі не розроблено стандартизовану методіку, яка давала б змогу виявляти рівень сформованості патріотизму у старшокласників в умовах інформаційної війни.

Щоб створити методіку "Я – патріот України", ми проаналізували вже розроблений та апробований інструментарій: авторську

методику “Я – патріот” Н. І. Череповської; програму всеукраїнського соціологічного дослідження “Патріотизм у розумінні сучасної молоді” Н. Ковган, Т. Сопової; адаптований питальник ISSP 2003 – Національна ідентичність II (США) [9]; питальник Асоціації політичних психологів України НАПНУ (опитування, що проводилося у вересні 2015).

Теоретико-методологічні засади дослідження детермінували визначення загального патріотизму як інтегральної цінності та духовно-моральної якості особистості, що виявляється в почутті любові до Батьківщини, відчутті духовного зв'язку з нею, моральній відповідальності за її долю та безпосередній готовності до її захисту, вільному етнічному та національному самовизначенні особистості, свідомому збереженні та примноженні національних духовних та культурних цінностей, що відповідає чинній Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (від 16.06.2015). На основі концептуалізації поняття “загальний патріотизм” розроблено систему його емпіричних індикаторів як структурних компонентів.

Важливо зазначити, що в умовах інформаційної війни провідна роль належить одній з основних складових патріотизму – медіаінформаційній грамотності. Л. А. Найдюнова вважає, що медіа надають специфічні ресурси для становлення особистості, та наголошує на тому, що розвиток критичного мислення щодо медіа є основою формування медіаінформаційної грамотності [7]. Завдяки цьому, перебуваючи під впливом інформації, особистість здатна її критично сприймати крізь призму власного патріотизму, оцінювати цю інформацію залежно від того, викликає вона патріотичні почуття чи, навпаки, їх пригнічує. Щоб оцінити цю складову, ми доповнили методику додатковою шкалою “медіаінформаційна грамотність патріота”.

Таким чином, загальну структуру методики “Я – патріот України” утворюють дві шкали. Перша – шкала “загальний патріотизм” – об'єднує в собі чотири компоненти: номінативний, когнітивний, емоційний і діяльнісний (табл. 1). Друга, відповідно, містить питання шкали “медіаінформаційна грамотність патріота”.

Вибірку пілотного опитування склали старшокласники, учні 9-11-х класів однієї з гімназій міста Києва. Загальна кількість учасників дослідження становила 81 особу; з яких 45 дівчат та 36 хлопців віком від 14 до 17 років.

Таблиця 1

Структурні компоненти загального патріотизму

Компоненти	Кількісні характеристики	Приклади питань
номінативний	n=4	Чи вважаєш ти себе патріотом? (позначити необхідне з переліку) Для мене дуже важливо бути українцем (позначити на шкалі від 1 до 10) Я вважаю себе українцем (позначити на шкалі від 1 до 10) Я завжди відчуваю себе українцем (позначити на шкалі від 1 до 10)
когнітивний	n=5	Бути сучасним патріотом – це значить... (позначити необхідне з переліку) Що треба робити, щоб стати справжнім патріотом? (позначити необхідне з переліку) Я добре знаю історію України (позначити на шкалі від 1 до 10) Я добре знаю історію свого роду (позначити на шкалі від 1 до 10)
емоційний	n=15	Чи готовий ти спокійно вислухати думку іншого, відмінну від твоєї? (обрати необхідне) Коли ти бачиш прапор України, то що зазвичай відчуваєш? (обрати необхідне) Коли ти слухаєш гімн України, то що зазвичай відчуваєш? (обрати необхідне) Я пишаюся моєю країною – Україною (позначити на шкалі від 1 до 10)
діяльнісний	n=4	Що патріотичного ти зробив за останній місяць? (відкрите запитання) Які із заходів, що проводилися в школі протягом останнього місяця, викликали в тебе найбільші патріотичні почуття? (відкрите запитання) Уроки з якого предмета найбільше допомагають тобі відчути себе патріотом? (відкрите запитання) Чи маєш ти односторонній патріотизм? (позначити необхідне з переліку)

У ході стандартизації методики виникла необхідність у визначенні її надійності. На цьому етапі було проаналізовано загальні статистичні дані на основі розрахунку статистики альфа Кронбаха для чотирьох основних компонентів. Величина альфа склала 0,794. Таке значення є високим та підтверджує внутрішню узгодженість між складовими компонентами методики. Окремо було також визначено надійність індикаторів, які входять до складу компонентів, та в ході аналізу статистичних даних віднайдено найбільшу узгодженість між індикаторами емоційного компонента. Значення альфа Кронбаха для 15 індикаторів емоційного компонента становить 0,822, що є високим показником внутрішньої узгодженості (табл. 2).

Таблиця 2

**Статистика надійності: внутрішня узгодженість методики
(альфа Кронбаха)**

Параметри узгодження	Альфа Кронбаха	Альфа Кронбаха на основі стандартизованих пунктів
індикатори номінативного компонента	0,701	0,794
індикатори когнітивного компонента	0,544	0,523
індикатори емоційного компонента	0,832	0,822
індикатори діяльнісного компонента	0,632	0,610
Індикатори шкали “загальний патріотизм”	0,701	0,794
індикатори шкали “медіаінформаційна грамотність”	0,833	0,829

Для підтвердження взаємозалежності компонентів було створено кореляційну матрицю (табл. 3), яка відображає найбільш значущі зв'язки між окремими компонентами. Найвищі показники кореляції в емоційного компонента, який найбільшою мірою корелює з номінативним (0,589), когнітивним (0,573) та діяльнісним (0,519) компонентами, що підтверджує важливість емоційної складової в ході формування загального патріотизму у старшокласників.

**Міжкомпонентна кореляційна матриця шкали
“загальний патріотизм”**

Компоненти	Номінативний	Когнітивний	Емоційний	Діяльнісний
номінативний	1,000	0,454	0,589	0,422
когнітивний	0,454	1,000	0,573	0,384
емоційний	0,589	0,573	1,000	0,519
діяльнісний	0,422	0,384	0,519	1,000

Методику було доповнено також додатковою шкалою медіаінформаційної грамотності (n=16). Доцільність додавання цієї шкали зумовлена актуальністю нашого дослідження. Як приклад наведемо питання до шкали “медіаінформаційна грамотність”: “Наскільки часто, переглядаючи художні, документальні фільми, теленовини, інші програми або по тому, ти... 1) ...фільтруєш, що дивитися, а що – ні?; 2) ...рефлексуєш свої емоції щодо сприйнятої інформації?; 3) ...аналізуєш, робиш власні висновки щодо сприйнятої інформації?; 4) ...творчо переосмислюєш, змінюєш, доповнюєш сприйняте?; 5) ...виявляєш приховані смисли, маніпуляції, обман?; 6) ...відрізняєш інформацію від пропаганди?; 7) ...розпізнаєш різні види пропаганди (чорну, сіру, білу)?; 8) ...перевіряєш інформацію за першоджерелом?; 9) ...уточнюєш інформацію, порівнюючи повідомлення з різних джерел?; 10) ...знаходиш докази і аргументи для спростування інформації?; 11) ...сильно реагуєш на емоційне подання інформації?; 12) ...використовуєш побачене як привід або аргумент у спілкуванні?”. Ця шкала також є добре узгодженою, що підтверджено розрахунком статистики альфа Кронбаха для 16 індикаторів шкали. За результатами розрахунку, величина альфа Кронбаха становить 0,829 і є вищою, ніж мінімально прийнятна величина, яка дорівнює 0,7 і вказує на високу внутрішню узгодженість (див. табл. 2)

На наступному етапі, щоб підтвердити зв'язок між медіаінформаційною грамотністю та загальним патріотизмом, було використано дані емпіричного дослідження та проведено кореляційний аналіз для непараметричної міри статистичних даних за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена, який підтвердив двосторонній зв'язок. У таблиці 4 представлено статистичні дані, які вказують на високу позитивну кореляцію між шкалами. Можливість похибки становить 0,001, а коефіцієнт кореляції (0,366) вказує на позитивну кореляцію змінних та їхній двосторонній зв'язок. Зв'язок шкал методики

проявляється в їхній взаємозалежності (що вищий рівень медіаінформаційної грамотності, то вищий рівень загального патріотизму особистості; так само справедливе й обернене співвідношення: що вищий рівень загального патріотизму, то вищий рівень медіаінформаційної грамотності старшокласників).

Таблиця 4

Кореляційний аналіз шкал “медіаінформаційна грамотність” і “загальний патріотизм” Спірмена

Шкали		Медіаінформаційна грамотність	Загальний патріотизм
медіаінформаційна грамотність	кореляція R_o Спірмена	1	0,366**
	знач. (двостороння)	—	0,001
	n	81	81
загальний патріотизм	кореляція R_o Спірмена	0,366**	1
	знач. (двостороння)	0,001	—
	n	81	81

Примітка. ** кореляція значуща на рівні 0,001 (двостороння).

Порівнявши додатково середні статистичні значення, ми встановили зв'язок між загальним патріотизмом та медіаграмотністю старшокласників (рис.). Результати порівняння дали змогу виявити розбіжності в середніх значеннях, що також підтверджує щільний взаємозв'язок між медіаінформаційною грамотністю і патріотизмом особистості. У результаті проведеного аналізу визначено особливості взаємозалежності рівня загального патріотизму та медіаінформаційної грамотності: у старшокласників, які мають високий рівень загального патріотизму, відповідно високий рівень медіаінформаційної грамотності, а в старшокласників з низьким рівнем загального патріотизму рівень медіаінформаційної грамотності низький.

Висновки. За результатами теоретичного аналізу підходів до дослідження проблеми патріотизму в сучасному науковому просторі розроблено індикатори та показники загального патріотизму, на основі яких сконструйовано методику діагностики загального патріотизму старшокласників “Я – патріот України”. Методика має цілісну структуру, складається із двох шкал та чотирьох узгоджених між собою компонентів, які містять 44 внутрішньоузгоджені індикатори. На початковому етапі стандартизації методики проведено пілотне опитування, із статистичного аналізу результатів якого видно, що шкали методики є добре узгодженими (виявлено зв'язок медіаграмотності та

загального патріотизму старшокласників). Усі вказані компоненти за-свідчили статистично підтверджену надійність завдяки високому рівню внутрішньої узгодженості. Отримані статистичні дані дають нам підстави вважати методику статистично достовірною, що уможливило її подальше експериментальне застосування. На основі статистичного аналізу висунуто припущення, що медіаграмотність є невід'ємною складовою формування загального патріотизму старшокласників в умовах інформаційної війни.

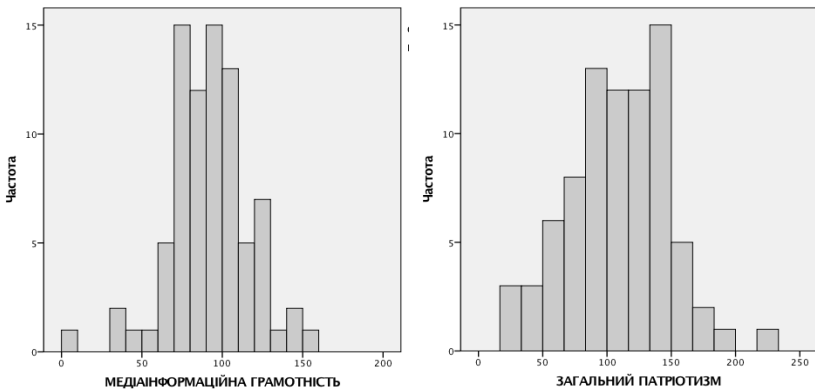

Рис. Розподіл значень загального патріотизму та медіаінформаційної грамотності старшокласників

З огляду на результати попереднього дослідження ми ще не готові вказати на напрямок зв'язку загального патріотизму та медіаінформаційної грамотності, але однозначно переконані в статистичній достовірності цього зв'язку. У контексті проблеми зміцнення патріотизму молоді в умовах інформаційної війни формування патріотичної свідомості старшокласників здатне зміцнити їхній "індивідуальний імунітет", який відтак допоможе їм протистояти маніпулятивним, пропагандистським, дезінформаційним та іншим впливам на їхню свідомість.

Перспективами нашої подальшої роботи є: 1) вдосконалення методики для продовження дослідження; 2) розроблення на основі отриманих даних тренінгової програми формування загального патріотизму старшокласників.

Л і т е р а т у р а

1. *Бабенко Ю.* Інформаційна війна – зброя масового знищення! [Електронний ресурс] / Ю. Бабенко // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
2. *Бех І. Д.* Виховання особистості: Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
3. *Вознесенська О. Л.* Медіаосвітні засоби як ресурс у розвитку патріотичних почуттів особистості / О. Л. Вознесенська, Н. І. Череповська // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2015. – Вип. 35(38). – С. 231–244.
4. *Волошина Н. М.* Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / Н. М. Волошина; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
5. *Зубцова Ю. Є.* Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім’ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Ю. Є. Зубцова; Ін-т пробл. виховання НАПН України. – К., 2012. – 21 с.
6. *Кононенко П.* Концепція української національної школи – родини / П. Кононенко, Т. Усатенко // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – С. 123–133.
7. *Мірошніченко В. І.* Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / В. І. Мірошніченко; Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2012. – 376 с.
8. *Найдьонова Л. А.* Медіабезпорадність як ресурсна дезорієнтованість у поствіртуальному світі / Л. А. Найдьонова // Людина у світі інформації: матер. наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіаосвіти: від медіабезпорадності до медіазалежності”. – К., 2008. – С. 9–12.
9. *Психологическая диагностика: учеб. пособие / под ред. К. М. Гуревича и Е. М. Борисовой.* – М.: Изд-во УРАО, 1997. – 304 с.
10. *Череповська Н. І.* Медіаосвітні засоби у вихованні патріотизму молоді в інформаційну добу [Електронний ресурс] / Н. І. Череповська // Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи: зб. матеріалів 3-ї Міжнар. наук.-метод. конф. – К., 2015. – С. 59–67. – Режим доступу: http://www.aup.com.ua/ml/Zbirnyk_konf_2015.pdf
11. *International Social Survey Programme: National Identity II - ISSP 2003* – Режим доступу: <https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=3910>

R e f e r e n c e s

1. Babenko, Yu. (2006). Informatsiina viina – zbroia masovoho znyshchennia! [Information war – the weapons of mass destruction]. In *Ukrainska Pravda* [Ukrainian Pravda], 20 April 2006, <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/> (ukr).

2. Bekh, I. D. (2006). *Vykhovannia osobystosti: Shkhodzhennia do dukhovnosti* [Educating the individual: Climbing to spirituality]. Kyiv: Lybid Publ. (ukr).
3. Voznesenska, O. L. and Cherepovska, N. I. (2015). Mediaosvitni zasoby yak resurs u rozvytku patriotychnykh pochuttiv osobystosti [Mediaeducational products as a resource of development the patriotic feelings of the individual]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii* [Scientific studies of the social and political psychology], 35(38), 231–244 (ukr).
4. Voloshyna, N. M. (2010). Sotsialno-filosofskyi vymir patriotyzmu suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Socio-philosophical dimension patriotizmu modern Ukrainian society], Abstract of Ph. D. dissertation, National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Kyiv (ukr).
5. Zubtsova, Yu. Ye. (2012). Formuvannia patriotychnykh yakosti molodshykh shkolariv u vzaємodii shkoly ta simy [The patriotic qualities formations of young pupils in the school and family interaction], Abstract of Ph. D. dissertation, Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv (ukr).
6. Kononenko, P. and Usatenko, T. (1997). Kontseptsiia ukrainskoi natsionalnoi shkoly – rodyny [The concept of Ukrainian national school - family]. In *Kontseptualni zasady demokratyzatsii ta reformuvannia osvity v Ukraini. Pedahohichni kontseptsii* [Conceptual framework of democratization and education reforms in Ukraine. Pedagogical concepts] (pp. 123–133). Kyiv: Shkoliar Publ. (ukr).
7. Miroshnichenko, V. I. (2012). *Systema patriotychnoho vykhovannia maibutnykh ofitseriv-prykordomykiv* [System of the patriotic education the future officers-borderguards]. Khmelnytskyi (ukr).
8. Naydonova, L. A. (2008). Mediabezporadnist yak resurna dezorientovanist u postvirtulnomu sviti. Liudyna u sviti informatsii: materialy naukovooho seminaru “Sotsialno-psykholohichni problemy mediaosvity: vid mediabezporadnosti do mediazalezhnosti” [Materials Science Seminar “Social and psychological problems of media education from media helplessness to the media depending”] (pp. 9–12). Kyiv (ukr).
9. Gurevich, K. M. and Borisova, E. M. (Ed.). (1997). *Psyhologicheskaya diagnostika* [Psychological diagnosis]. Moscow (rus).
10. Cherepovska, N. I. (2015). Mediaosvitni zasoby u vykhovanni patriotyzmu molodi v informatiinu dobu [Mediaeducation means of education the patriotism in young people in the information age]. Zbirnyk materialiv 3 Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii “Praktychna mediahramotnist: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainski perspektyvy” [Proc. 3 International scientific-practical conference “Practical Medialiteracy: International Experience and Ukrainian Prospects”] (pp. 59–67). Kyiv, from http://www.aup.com.ua/ml/Zbirnyk_konf_2015.pdf (ukr).
11. International Social Survey Programme: National Identity II - ISSP 2003, <https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=3910>

Koval R. V. Features of diagnostic senior pupils' patriotism in conditions of information war

In this article author actualizes the problem of patriotism of the person in the conditions of information warfare and a large amount of harmful information effects. The paper presents a theoretical analysis of approaches to the research problems of patriotism in the modern scientific space. The innovation of represented sample is description of the features of the methods study creation for the patriotism of person. This method based on a system of empirical indicators that included in the structural components of the common patriotism. In addition to this technique, the article also presents the results of a pilot-study involving of high-school students. According to the results of the survey the author points to correlations obtained empirical indicators of national identity and patriotism connection with the critical thinking of common patriotism and identifies further research perspectives.

Key words: patriotism, monitoring, diagnostics, patriotism and critical thining.

© Коваль Р. В.